



**Redd Barna**

**«HVORDAN FORVENTER DE AT  
MAN SKAL TA DETTE PÅ STRAK ARM,  
UTEN OPPLÆRING?»**

Lærerstudenters perspektiver på seksualitetsundervisning

Notat, mars 2023

# INNHold

<b>FORORD</b> .....	<b>3</b>
<b>INNLEDNING</b> .....	<b>4</b>
<b>METODE</b> .....	<b>7</b>
<b>HOVEDDEL</b> .....	<b>8</b>
Lærerstudentenes innspill .....	8
Ønsker mer undervisning om kjønn og seksualitet .....	8
Etterlyser handlingskompetanse .....	9
Blir tryggere på sitt ansvar .....	9
Mener alle lærerstudenter trenger kunnskap om seksualitetsundervisning .....	10
Negative reaksjoner fra studentene .....	12
Studentenes bekymringer .....	13
<b>REDD BARNAS ANBEFALINGER</b> .....	<b>14</b>
Alle lærerutdanninger må sørge for at studentene får nødvendig kunnskap og ferdigheter knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning .....	14
«Helhetlig seksualitetsundervisning» må inn i rammeplanen for lærerutdanningene .....	14
Utdanningsmyndighetene må sørge for at studiestedene har kompetansen og ressursene de trenger .....	15
<b>LITTERATUR</b> .....	<b>16</b>

# FORORD

Hensikten med dette notatet er å synliggjøre lærerstudenters erfaringer med og perspektiver på opplæring om seksualitetsundervisning under sin utdanning. Vi ønsker å få bedre oversikt over hvilke opplæringsbehov de selv mener at de har, for at de skal kunne gi sine framtidige elever god og helhetlig seksualitetsundervisning og til å kunne håndtere og forebygge seksuelle krenkelses i klasserommet.

Barnekonvensjonen fastslår at alle barn har rett til en trygg oppvekst uten seksuelle overgrep. Likevel opplever mange barn og ungdom uønsket seksuell oppmerksomhet og/eller trakassering. Ifølge Ungdataundersøkelsen 2022<sup>1</sup>, rapporterte 28 % av jentene og 15 % av guttene at de var utsatt for verbal seksuell trakassering. En mindre gruppe på 6 % av jentene og 3 % av guttene har opplevd at noen mot deres vilje delte bilder av dem med seksuelt innhold. På videregående blir ungdom i samme undersøkelse spurt om noen har presset eller tvunget dem til samleie eller andre seksuelle handlinger. 12 % av jentene og 3 % av guttene har opplevd dette i løpet av det siste året. 20 % av jentene og 8 % av guttene hadde opplevd at noen mot deres vilje befølte dem på en seksuell måte. I overkant av 1 av 5 har opplevd en eller flere seksuelle krenkelses fra jevnaldrende, viser tall fra NKVTS.

Ungdom selv mener at de må ha mer og bedre seksualitetsundervisning i skolen, for å bedre forebygge seksuelle krenkelses mellom jevnaldrende. Dette framkommer blant annet i en rekke Redd Barna-rapporter, der ungdom har fortalt oss at de ønsker å lære mer om positiv seksualitet, grensesetting og om seksuelle krenkelses. Ungdom ønsker å bli møtt av voksne som er åpne og ikke-dømmende.

For at lærere skal kunne gi elever god og helhetlig seksualitetsundervisning i skolen, må de få bedre ferdigheter i hvordan undervise om seksualitet, samtykke og seksuelle over-

grep. Lærere bør få opplæring i hvordan undervise i kompetansemålene, i tillegg mener Redd Barna at arbeid for å forebygge seksuelle krenkelses bør ta en større plass i det å jobbe systematisk med å styrke elevers rett til et trygt og inkluderende skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9A. Dette er også bakgrunnen for at Redd Barna har et flerårig prosjekt som går ut på å forankre opplæring i helhetlig seksualitetsundervisning ved flere lærerutdanninger i hele landet. Viktigheten av å styrke lærerutdanningene blir også framhevet av kvinnehelseutvalget, som nylig la fram NOUen 2023: 5, *Den store forskjellen. Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse*. De anbefaler at opplæring i alderstilpasset seksualitetsundervisning blir obligatorisk i alle lærerutdanningene.

Dette notatet gir viktig kunnskap til alle lærerutdanningene og beslutningstakerne som har ansvar for at alle lærerstudenter får den opplæringen de trenger for å gi framtidige elever god og helhetlig seksualitetsundervisning, samt den tryggheten, kunnskapen og ferdighetene som trengs for i større grad forebygge seksuell trakassering og krenkelses som foregår på skolen.

Redd Barna takker studenter og andre informanter som har bidratt med verdifulle innspill til notatet, og til Marianne Støle-Nilsen som har skrevet rapporten. Vi takker også Helse- direktoratet som har finansiert rapporten.

Dette er kunnskap som forplikter!

God lesning!  
Hilsen Redd Barna

1) <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3011548/NOVA-rapport-5-2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

# INNLEDNING

Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen er noe elever selv trekker frem som viktig, og de etterspør mer og bedre seksualitetsundervisning. I regjeringens strategi for seksuell helse, oppsummeres de positive effektene av helhetlig seksualitetsundervisning slik: «Riktig kunnskap om seksualitet og seksuell helse fører til at ungdom debuterer senere, er flinkere til å bruke prevensjon og utvikler et positivt forhold til egen seksualitet og intimitet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, s. 15)». Men får elever den seksualitetsundervisningen de har krav på? Ifølge Kunnskapsløftet 2020 skal elever få seksualitetsundervisning fra og med småtrinnet på barneskolen, først og fremst i fagene samfunnsfag, naturfag og K/RLE (se side 5).

Seksualitetsundervisningen i skolen i dag varierer, og det avhenger av flere faktorer, blant annet kommunen skolen ligger i, skoleledelsen på den enkelte skole, samarbeid mellom lærere og helsesykepleiere, og den enkelte lærer (Støle-Nilsen, 2022). I en undersøkelse fra 2018, kom det frem at mange lærere mener de selv har kompetanse i seksualitetsundervisning, men ikke anser det som sitt ansvar (Hind, 2018). Elevorganisasjonen har tatt til orde for bedre seksualitetsundervisning ved flere anledninger. De har fastsatt som eget punkt i sin politiske prioritering 2021–2024 at «seksualitetsundervisningen skal styrkes, og {at} det skal være seksualitetsundervisning allerede fra barnetrinnet.<sup>2</sup>

I Sex og samfunns rapport fra 2022, oppga 70 % av elevene at de ønsket mer seksualitetsundervisning, og 47 % syntes kvaliteten var dårlig (Sex og samfunn, 2022). 63 % av lærerne ønsket mer seksualitetsundervisning, og kun 22 % av lærerne mente kvaliteten på seksualitetsundervisning var tilfredsstillende (ibid.). Slik er situasjonen selv om helhetlig seksualitetsundervisning har vært på plass i skolens læreplaner siden Kunnskapsløftet 2006. Noe av utfordringen med seksualitets-

undervisning i skolen handler om tematikkens natur, som at seksualitetsundervisning kan oppleves som kontroversielt, intimt og personlig. At seksualitetsundervisning er et tverrfaglig tema fordelt på ulike fag, og dermed med ansvar fordelt på flere ulike lærere er en annen utfordring (Støle-Nilsen, 2022).

Nettopp på bakgrunn av dette er det viktig at kommende lærere får kunnskapen og ferdighetene de trenger for å kunne ha seksualitetsundervisning med sine elever, og at de blir bevisstgjort på hvilket ansvar de har for dette fagområdet. Her kommer vi til et av de viktigste svarene på hvorfor kvaliteten på seksualitetsundervisningen i skolen er så varierende og tidvis lav: Seksualitet og kjønn er sjelden et tema på landets ulike lærerutdanninger. Sex og samfunns undersøkelse fra 2022 viser at kun 12 % av de spurte lærerne mente at de fikk kunnskap om seksualitetsundervisning i sin utdanning (Sex og samfunn, 2022). 70 % av dem mente at for å forbedre seksualitetsundervisning generelt bør kunnskap om og formidling av seksualitet som tema være en del av lærerutdanningen (ibid.).

Dette er bakgrunnen for at Redd Barna, prosjektleder Marianne Støle-Nilsen og prosjektmedarbeider Margrete Wiede Aasland<sup>3</sup> søkte Helsedirektoratet om midler til prosjektet «Helhetlig seksualitetsundervisning på timeplanen i lærerutdanningene» i 2020. Prosjektet pågår fortsatt. Prosjektets formål er å sørge for at dagens lærerstudenter<sup>4</sup> får den kompetansen og de ferdighetene de trenger på sin lærerutdanning, slik at de som lærere vil kunne gi god, helhetlig seksualitetsundervisning til sine elever. Et viktig aspekt ved prosjektet har også vært at vi skal samarbeide med de ansvarlige for lærerutdanningene på hvert enkelt studie- og sikre forankring og videreføring av undervisningen. Det har også vært sentralt å lytte til studentenes innspill og behov knyttet til seksualitetsundervisning. Dette notatet er en oppsummering av hva vi har funnet ut.

2) <https://elev.no/politikk/trygge-elever-lerer-best/>

3) Aasland var med i prosjektet frem til og med 2021.

4) Begrepene «lærer», «lærerstudent» og «lærerutdanning» benyttes i notatet også gjeldende for «lektor», «lektorstudent» og «lektorutdanning», med mindre noe annet er spesifisert.



## HELHETLIG SEKSUALITETSUNDERVISNING I SKOLEN

Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen i Norge er forankret i Kunnskapsløftet 2020 sine læreplaner for fag og overordnet del. Tematikken finnes hovedsakelig i det tverrfaglige temaet «folkehelse og livsmestring» og i skolefagene samfunnsfag/-kunnskap, KRLE / religion og etikk og naturfag. Helhetlig seksualitetsundervisning er også relevant for elevenes rett til et godt og trygt skolemiljø, og for skolens arbeid for å forebygge mobbing og krenkelser. Alle lærere skal kunne møte sine elever på en god måte, og kunne forebygge, men også håndtere, seksuelle krenkelser som skjer i elevgruppen og ivareta dem om de er utsatt for seksuelle krenkelser. På denne måten angår helhetlig seksualitetsundervisning alle lærere i skolen.

Vi benytter UNESCO sin definisjon av helhetlig seksualitetsundervisning: «Helhetlig seksualitetsundervisning (*comprehensive sexuality education / CSE*) er en læreplanbasert prosess av undervisning og læring om de kognitive, emosjonelle, fysiske og sosiale aspektene av seksualitet. Formålet er å utstyre barn og unge med kunnskap, ferdigheter, holdninger og verdier som vil gjøre dem i stand til å:

- Realisere sin helse, velvære og verdighet
- Utvikle respektfulle sosiale og seksuelle relasjoner
- Vurdere hvordan deres valg påvirker egen og andres livskvalitet
- Forstå og sikre beskyttelse av sine rettigheter gjennom hele sitt liv (UNESCO, 2018, s. 16 – vår oversettelse)»

Videre er det viktig å presisere at helhetlig seksualitetsundervisning i skolen ikke bare handler om de timene hvor lærere setter seksualitetsundervisning på timeplanen og forbereder seg knyttet til lærestoff og timeplan, gjerne i et tverrfaglig samarbeid. Dette er den *planlagte* seksualitetsundervisningen (Støle-Nilsen, 2022). Helhetlig seksualitetsundervisning handler også om den *spontane* seksualitetsundervisningen, som oppstår grunnet en situasjon i klasserommet, for eksempel seksuell trakassering eller bruk av skjellsord som går på seksualitet eller kjønn. Det kan også være fordi elevene spør om noe, eller fordi læreren får en idé som de benytter (relativt) spontant. I tillegg har vi den *indirekte* seksualitetsundervisningen, som handler om hvordan læreren møter elevene i det daglige, hvilket lærestoff og eksempler de benytter, og hvordan de generelt fremstår som rollemodeller for sine elever (ibid.).



## OM PROSJEKTET HELHETLIG SEKSUALITETSUNDERVISNING PÅ TIMEPLANEN I LÆRERUTDANNINGENE

- Finansiert av Helsedirektoratet sitt tilskudd for seksuell helse
- Prosjekteier Redd Barna
- Prosjektleder Marianne Støle-Nilsen
- Oppstart vår 2020, pågår fortsatt
- Overordnet mål er at alle lærerutdanninger gir sine studenter kompetanse og ferdigheter i helhetlig seksualitetsundervisning, og at dette er forankret på institusjonene også uten vårt prosjekt.
- Lærerstudenter ved åtte ulike utdanningsinstitusjoner, fordelt på ulike studieprogram, har mottatt undervisning om helhetlig seksualitetsundervisning.
- Antall timer med undervisning har variert fra tre timer én dag til flere hele dager fordelt over flere år.
- De fleste steder har undervisningen vært obligatorisk for studentene, mens den noen steder har vært frivillig. Dette bestemmes av de ansvarlige ved studiestedene.
- Undervisningen varierer, men dekker hovedsakelig disse temaene:
  - Hva helhetlig seksualitetsundervisning er og hvorfor det er viktig
  - Hvordan helhetlig seksualitetsundervisning er forankret i lærerens arbeid
  - Barn og unges seksualitet
  - Kjønn- og seksualitetsmangfold
  - Seksuelle overgrep
  - Helhetlig seksualitetsundervisning i praksis
- To større referansegrupper er involvert i prosjektet:
  - En gruppe med fagfolk/organisasjoner knyttet til seksuell helse og/eller minoritetsperspektiver
  - En gruppe med organisasjoner tilknyttet skole, med ulike fagforeninger for lærerstudenter, elever og lærere.

# METODE

Dette notatet bygger på erfaringer med prosjektet, konkrete tilbakemeldinger fra studenter og kvalitative intervjuer.

## DATAGRUNNLAG:

- Vi har undervist over 3000 lærer- og lektorstudenter i helhetlig seksualitetsundervisning fra 2020-2022. Over 1400 av disse har besvart anonym spørreundersøkelse.
- Ca. 60 studenter har besvart anonym spørreundersøkelse formidlet gjennom Lektorstudentene og Pedagogstudentene.
- Vi har utført tolv kvalitative intervjuer.

Fra 2020 til 2022 har vi undervist over 3000 lærerstudenter i helhetlig seksualitetsundervisning. Studentene er fordelt på ulike høyskoler og universiteter i hele landet, og inkluderer studenter som tar integrert lektorutdanning, grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10, og studenter som tar praktisk-pedagogisk utdanning. Fra starten av prosjektet, har vi gitt studentene vi har undervist mulighet til å fylle ut en anonym digital tilbakemelding. Totalt fra 2020-2022 er det over 1400 svar i dette skjemaet.

I 2022 ga vi studentene mulighet til å melde seg frivillig til å delta på kvalitativt intervju da de besvarte dette skjemaet. I tillegg kontaktet vi Lektorstudentene og Pedagogstudentene, som hjalp oss ved å spre en separat spørreundersøkelse til sine medlemmer. På denne måten kunne vi nå også studenter vi ikke hadde undervist. Vi fikk ca. 60 svar i dette skjemaet. Disse studentene kunne også melde seg til kvalitativt intervju via skjemaet. I etterkant kontaktet vi studenter som hadde meldt seg, og noen av dem ble intervjuet via Teams. Vi har gjennomført kvalitative intervjuer med totalt tolv lærerstudenter. Fra disse intervjuene ble det enten tatt skriftlige notater underveis eller

transkribert fra lydopptak etter gjennomføring. Studentene hadde samtykket til opptak, og opptakene ble slettet etter transkribering.

I tillegg til spørreundersøkelsene og de kvalitative intervjuene, er notatet basert på undervisernes erfaring med å gjennomføre undervisning i prosjektet fra vår 2020 til desember 2022. Denne erfaringen inkluderer muntlige tilbakemeldinger fra studentene, og erfaringer med studentenes reaksjoner på undervisningen, og spørsmål de har stilt underveis. Mange av studentene har omtalt sine erfaringer med seksualitetsundervisning i skolen da de selv var elever til ordsky i menti.com. Erfaringsgrunnlaget inkluderer også evalueringsmøter og samtaler med de ansatte på de ulike lærerutdanningene, og møter med referansegruppene, som består av ulike fagpersoner og interesseorganisasjoner.

# HOVEDDEL

## LÆRERSTUDENTENES INNSPILL I HOVEDTREKK:

1. De aller fleste studentene har hatt mangelfull seksualitetsundervisning da de selv var elever.
2. Studentene ønsker ofte mer undervisning om kjønn og seksualitet enn det de får.
3. Studentene etterlyser handlingskompetanse og mener mye de lærer på utdanningene sine er for teoretisk.
4. Studentene sier at de savner helhetlig seksualitetsundervisning i sine undervisningsfag.
5. Studentene mener i stor grad at undervisningen i/om seksualitetsundervisning er nyttig.
6. Studentene blir bevisstgjort på sitt ansvar for elevene knyttet til kjønn og seksualitet.

### Ønsker mer undervisning om kjønn og seksualitet

Våre funn viser at de aller fleste lærerstudenter har fått mangelfull seksualitetsundervisning da de selv var elever. Seksualitetsundervisningen beskrives ofte som ikke-eksisterende eller mangelfull, og den undervisningen de har fått beskrives som ensidig og heteronormativ, gjerne med flau lærere, og vektlegging av kondombruk og graviditet.

«Jeg har ikke hatt noe god seksualitetsundervisning selv så jeg vet ikke hvordan det skal være.»

Lektorstudent 5, tredje år

Det er flere innspill som går igjen fra studentene, enten som kommentarer i det anonyme skjemaet eller direkte til oss i forbindelse med

undervisning eller i de kvalitative intervjuene. Blant annet ønsker studentene ofte mer undervisning om seksualitet enn det de får og flere ønsker undervisning om tematikken årlig. Da vi spurte når studentene ønsket undervisning om seksualitetsundervisning i sitt studieløp, svarte flest studenter (ca. 40 %) at de ønsker denne fordelt over flere år på studiet. Ellers fordeles ca. 10 % på de andre årene, med tredje og fjerde år øverst. Mange studenter etterlyser undervisning om kjønn og seksualitet på lærerutdanningene i sine egne undervisningsfag, spesielt i samfunnsfag/samfunnskunnskap, naturfag og religion og etikk / KRLE. I tillegg til en generell innføring i tematikken, ønsker de å kunne gå inn i det mer fagspesifikke, som de selv skal undervise om i skolen.

«Det er jo noen temaer vi tar opp i didaktikk hver gang vi har det. Jeg tenker vi kan ta dette opp hver gang. At det kommer opp flere ganger, hvert semester.»

Lektorstudent 3, tredje år



### Etterlyser handlingskompetanse

Innspillene vi har fått fra referansegruppene våre vektlegger viktigheten av handlingskompetanse, og dette er noe lærerstudentene selv også er veldig opptatte av. «Men hva gjør jeg helt konkret?» går igjen som spørsmål. Flere sier at de mener mye de lærer på utdanningene sine er for teoretisk. Dette gjelder spesielt studenter som går lektorutdanning på universiteter.

«Vi har så lite didaktikk og pedagogikk på lektor, jeg føler nesten de ikke anerkjenner at vi skal bli lærere. Jeg føler ikke egentlig jeg går en lærerutdanning. Medstudentene mine sier det samme og vi har prøvd å gi tilbakemelding på det.»

Lektorstudent 2, fjerde år

«Vi trenger litt mengdetrening, seksualitetsundervisning er ubehagelig. Du må være en stødig person for å snakke om seksualitet; det er tabubelagt tema. Hvordan forventer de at man skal ta dette på strak arm uten opplæring? Det er et strukturelt problem. Vi trenger mer opplæring til å bli komfortable til å snakke om dette.»

Lektorstudent 1, fjerde år

«Jeg synes det er trist at vi ikke har noe om det på lærerutdanningen. Vi belyser det med mangfold, men ikke om seksualitet. Det blir mer tatt for gitt at vi skal kunne, og det er dumt. Og det er til syvende og sist ungene våre det går utover at vi ikke kan det. Jeg synes det er en dårlig prioritering, å ikke sette av midler til det eller prioritere det eller sette det inn i rammeplanen for lærerutdanningen.»

Lektorstudent 2, fjerde år

### Blir tryggere på sitt ansvar

Det følgende er svar på den anonyme spørreundersøkelsen fra 2020-2022. Det er 1436 respondenter totalt, fordelt på i underkant av 500 respondenter per år. Prosentene som oppgis er laveste til høyeste prosent på de tre skjemaene. Skjemaet ble besvart på slutten av undervisningen. Studentene melder i stor grad om godt læringsutbytte fra undervisning i seksualitetsundervisning, og svarer følgende prosentandel på disse mulige læringsutbyttene:

#### «Hvordan har denne undervisningen vært nyttig for deg?»

1. Blitt tryggere på mitt ansvar som lærer (79-89 %)
2. Lært viktigheten av helhetlig seksualitetsundervisning (78-86 %)
3. Fått mer kunnskap om barn og unge og seksualitet (77-87 %)
4. Blitt tryggere på hva som forventes av meg (73-82 %)
5. Fått mer kunnskap om ulike tematikk jeg skal undervise om (70-73 %)

Som vi ser ut fra den kvantitative undersøkelsen, er det tydelig at studentene blir tryggere på sitt ansvar for elevene knyttet til kjønn og seksualitet når de har fått undervisning. Dette er det også mange som sier underveis i undervisningen. De forstår hvor stort tema dette er, hvor viktig det er for elevene og hvorfor det er deres jobb som lærere. For eksempel sier mange at de forstår at helhetlig seksualitetsundervisning angår alle lærere uavhengig av fag eller trinn man skal undervise, og at dette ikke var noe de hadde tenkt før undervisningen vår.

Flest studenter kjenner altså på en trygghet knyttet til sitt eget ansvar for seksualitetsundervisningen, og de har gjennom vår undervisning forstått at helhetlig seksualitetsundervisning er viktig. I en undersøkelse fra 2018, kom det frem at mange lærere mener de selv har kompetanse i seksualitetsundervisning, men ikke anser det som sitt ansvar (Hind, 2018). Vi kan anta at en lærer som er klar over ansvaret sitt, og som vet hvor viktig helhetlig seksualitetsundervisning er, vil oppsøke mer kunnskap

og ressurser for å kunne gi elevene denne undervisningen hvis de trenger det.

«Man føler seg ikke helt forberedt heller, det har hjulpet litt. Før de dagene [undervisning gitt i prosjektet] visste jeg ingenting. Hvordan forholde seg til seksualitet i hverdagen? Ting kan skje utenfor det som er planlagt. Ting kan dukke opp.»

Grunnskolelærerstudent 2, fjerde år

«Vi trenger ikke å kunne svare på alt direkte, men å være trygge nok i dette temaet til at vi ikke knekker når det kommer en elev som har store utfordringer rundt dette. Så det å være trygg og vite hva du skal gjøre hvis du har en elev som f.eks. er utsatt for overgrep.»

Grunnskolelærerstudent 1, tredje år

### Mener alle lærerstudenter trenger kunnskap om seksualitetsundervisning

Det har vært viktig i prosjektet å finne ut om studentene selv mener at alle lærerstudenter trenger kunnskap om seksualitetsundervisning. I 2020 og 2021 formulerte vi spørsmålet slik: «Syns du undervisning i/om seksualitetsundervisning bør være obligatorisk eller frivillig?» 96,9 % svarte «obligatorisk undervisning» i 2020, og 98 % svarte det samme i 2021. Det er også mange studenter som skriver kommentarer om dette til oss, og sier at alle som skal bli lærere trenger denne kunnskapen.

I 2022 endret vi dette spørsmålet litt fordi vi ville forsikre oss om at studentene ikke svarte ut fra tanker om frivillig eller obligatorisk undervisning generelt, men på om de mener alle lærerstudenter trenger denne kunnskapen eller ei. Vi spurte i stedet: «Syns du alle lærerstudenter bør lære om helhetlig seksualitetsundervisning i løpet av studiet?» 99,6 % av de 480 respondentene svarte da ja. De fikk også mulighet til å svare på et oppfølgingsspørsmål om hvorfor de mente det:

### «Hvis ja, hvorfor?»

1. Lærere må kunne møte alle elever på en god måte. (95,4 %)
2. Elevene må få kunnskap til å ivareta sin seksuelle helse, ta gode valg og leve gode liv. (89,3 %)
3. Elevene må få kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold. (86,6 %)
4. Lærere må kunne følge opp elever som er utsatt for seksuelle overgrep og krenkelser. (86,2 %)
5. Skolen må bidra til forebygging av seksuelle overgrep og krenkelser. (85,7 %)
6. Lærere trenger den kunnskapen for å skape og opprettholde et godt psykososialt miljø. (79,7 %)
7. Seksualitetsundervisning er en del av allmenndanningen vi jobber med i skolen. (75,7 %)
8. Lærere trenger den kunnskapen for å forebygge identitetsbasert mobbing. (74,6 %)
9. Lærere må undervise etter læreplanene og seksualitetsundervisning har mye plass der. (66 %)

Noe av det vi vektlegger i vår undervisning er lagt inn i de ferdige svarmulighetene, og vi prøver å få studentene til å se viktigheten av det daglige arbeidet lærere gjør i skolen og ikke bare tenke på seksualitetsundervisning som noe vi setter på timeplanen et par timer i året. Svarene studentene gir indikerer at de forstår viktigheten av dette og at de har skjønnet hva helhetlig seksualitetsundervisning faktisk er. For eksempel står læreplanene sist, noe som kan bety at lærerstudentene anser seksualitetsundervisning som viktig uavhengig av hva læreplanene pålegger dem som lærere.

«På barneskolen, de er mest nysgjerrige på dette og kan minst om det. Vi må gi kompetansen tidlig. Det opptar elevene.»

Grunnskolelærerstudent 4, fjerde år

«Trygge elevene om at det er ok å være nysgjerrig og det er helt normalt og sunt. Det er ekstremt viktig med samtykke. Seksualiteten er en så stor del av menneskets følelsesliv og de må ta dette på alvor.»

Grunnskolelærerstudent 1, tredje år

«Minstekravet må være at man kan bli møtt med respekt i alle klasserom. Og forståelse.»

Lektorstudent 5, tredje år

«Vi må bli trygge på det. Seksualitetsundervisning er preget av usikkerhet. Det er annerledes enn andre temaer, for å kunne gi en god undervisning. Du må tørre å stå i undervisning, kunne svare på det og håndtere spørsmål som kommer. Viktig å være godt rustet til skolehverdagen.»

Grunnskolelærerstudent 4, fjerde år

«Du skal jo ha lærer-elev-relasjon, at de kommer til deg hvis det skjer noe. Om du så har nevnt det i en bisetning, og at de kan forstå hva som ikke er greit og fortelle om det.»

Lektorstudent 6, fjerde år

«Temaer knyttet til seksualitet er en stor del av livene til alle. Det bør ta mer plass i skolen fordi det skal ikke være flaut og skam. Det blir det når man bare snakker om det i noen sammenhenger. Det har mye med identiteten til elevene å gjøre, og hvordan forstå elevene.»

Grunnskolelærerstudent 3, fjerde år

### Negative reaksjoner fra studentene

Selv om de fleste studentene melder om høyt læringsutbytte og ønsker mer undervisning om seksualitetsundervisning, er det også negative reaksjoner fra studentene. Det er flere negative tilbakemeldinger når undervisningen er obligatorisk enn når den er frivillig. Det er logisk, da vi kan regne med at studenter som kjenner på motstand mot å lære om tematikken ikke vil møte opp hvis de kan unngå det. De negative tilbakemeldingene kommer likevel fra en veldig liten andel av studentene totalt.

#### Hovedpunktene i de negative innspillene fra studentene er:

1. Noen studenter mener tematikken ikke angår dem og at de ikke trenger å lære om det.
2. Noen studenter er negative til å snakke om kjønn og seksualitet tidlig, og synes det er unødvendig i barneskolen.
3. Noen studenter er negative til en positiv, åpen seksualitetsundervisning og mener disse tingene er private.
4. Noen studenter opplever at deres egen religiøse praksis/tro strider mot å skulle ha helhetlig seksualitetsundervisning.
5. Noen studenter er negative til å lære om og skulle lære elever om kjønns- og seksualitetsmangfold. Det gjelder spesielt kjønnsmangfold, en tematikk som møter flest negative reaksjoner.
6. Noen studenter trigges av tematikken grunnet egne negative erfaringer. Dette gjelder spesielt undervisning om seksuelle overgrep.

En av respondentene i de kvalitative intervjuene ga uttrykk for flere av disse holdningene. Om undervisning i kjønns- og seksualitetsmangfold på barneskolen sa studenten:

«Og disse tingene med barn som sliter med å finne sin plass i samfunnet. Som jeg synes de kunne sluppet, da. Så kunne de fått være barn når de er barn. At de kunne vært spart for det.»

Lektorstudent 4,  
fjerde år

Samme student var også negativ til å lære mye om kjønns- og seksualitetsmangfold på lærerutdanningen, og syntes det var for mye om denne tematikken på egen utdanning i samfunnsfag:

«Jeg trodde jeg skulle lære mer om styresett og hvordan samfunnet er bygd opp. Men vi har altfor mye om kjønn og følelser. Et samfunn kan ikke bygges på følelser. Jeg synes ikke det har vært likeverdig med et tradisjonelt syn.»

Lektorstudent 4, fjerde år

De fleste punktene vil tilbakevises ved å henvise til både læreplaner, opplæringsloven og forskning på effektene av helhetlig seksualitetsundervisning, i tillegg til å la studentene reflektere og diskutere og jobbe med sin egen rolle som kommende lærer. Det siste punktet på listen skiller seg litt ut. Mange lærerstudenter har selv negative seksuelle erfaringer. Noen ganger er de bevisste på det, mens andre ganger har studentene fortrent sine traumer, og de kommer frem i møte med vår undervisning. Det behøver ikke være når vi underviser om seksuelle overgrep, selv om det ofte skjer da.

Spesielt kan vi merke at studentene reagerer når vi snakker om seksuelt samtykke og festrelaterte overgrep. De møter fort seg selv i døren, og tenker over egne opplevelser. Vi opplever også at studenter reagerer ganske tidlig i undervisningen, når temaet seksualitet introduseres, og de skal tenke tilbake på sin egen oppvekst og hvordan de selv lærte om seksualitet.

### Studentenes bekymringer

Studentene har flere bekymringer knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning, og de fleste av disse går på behovet deres for handlingskompetanse ute i skolen.

#### De vanligste bekymringene studentene har er:

1. Det flerkulturelle klasserommet
2. Seksuelle overgrep – Hva gjør jeg?
3. Foresatte – Hva hvis de reagerer eller tar ut elevene?
4. Kan jeg undervise og snakke om seksualitet på en god nok måte?
5. Hva hvis jeg trår feil eller sier noe feil?
6. Bekymringer knyttet til eget livssyn/religion

Disse bekymringene er det viktig at studentene blir møtt på i lærerutdanningene. Studentene behøver trygghet i å kjenne til ansvar, plikter og rutiner knyttet til mistanke om seksuelle overgrep. De trenger blant annet å vite at de ikke skal stå alene i disse sakene, og at det fins flere steder de kan henvende seg og drøfte saker anonymt og få råd.

Det flerkulturelle klasserommet som bekymring er ofte knyttet til en frykt for negative reaksjoner fra foresatte, eller at elever skal bli støtt eller krenket av deres undervisning. Videre er studentene gjerne redde for at de skal si noe galt eller bruke feil begreper i klasserommet. Som Stine Helena Bang Svendsen skriver, handler disse bekymringene i stor grad om en kjærlighet for elevene (Svendsen, 2022). Det handler også om en usikkerhet som vil kunne endre seg etter hvert som erfaring gir trygghet. Lærerstudentene må forsikres om at dette er jobben deres som lærere, og at de står helt trygt i at de vet at helhetlig seksualitetsundervisning har positive effekter for elevene sine.

# REDD BARNAS ANBEFALINGER

## VI VIL AVSLUTTE NOTATET MED TRE HOVEDANBEFALINGER:

1. Alle lærerutdanninger må sørge for at studentene får nødvendig kunnskap og ferdigheter knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning.
2. Helhetlig seksualitetsundervisning må inn i rammeplanene for lærerutdanningene.
3. Utdanningsmyndighetene må sørge for at studiestedene har kompetansen og ressursene de trenger.

### **1: Alle lærerutdanninger må sørge for at studentene får nødvendig kunnskap og ferdigheter knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning**

Som vi har vist i dette notatet ønsker og trenger studenter som skal bli lærere nødvendig kunnskap og ferdigheter i helhetlig seksualitetsundervisning. Spesielt etterlyser de handlingskompetanse. Over 98 % av studentene vi har spurt i prosjektet mener at alle som skal bli lærere trenger denne kompetansen, uansett hvilke fag eller trinn de skal undervise. Studentene ønsker videre at undervisningen skal gå over flere år og inngå i deres undervisningsfag.

Studentene har selv hatt mangelfull seksualitetsundervisning da de var elever, som forteller oss hvor viktig det er at studentene får kunnskap på lærerutdanningen for ikke å gjenta undervisningen de selv har opplevd. Flere studenter har også selv opplevd seksuelle overgrep og krenkelser, og de trenger å bli bevisste på sin egen bakgrunn og eventuelle erfaringer de har hatt som kan påvirke deres evne til å snakke om seksualitet generelt, og deres evne til å møte elever som har vært utsatt for seksuelle overgrep. De må få den hjelpen de trenger for å kunne bli en trygg lærer. Et minimum er at de er bevisste på sine egne utfordringer, slik at de kan sørge for at en annen lærer kan ivareta elevenes seksualitetsundervisning og samtaler om seksualitet og/eller overgrep.

Studentene er ofte selv pådrivere for at seksualitetsundervisning som tema undervises om på lærerutdanningene. Det fremkommer også i rapporten om mulighetsrommet for seksualitetsundervisning på lærerutdanningene (2022) som Stine Helena Bang Svendsen og Mari Furunes har utarbeidet. Svendsen og Furunes fremhever videre at studentene kan være viktige ressurser i planleggingen av hvordan denne undervisningen skal foregå (Svendsen & Furunes, 2022). Lærere ute i skolen mener at seksualitetsundervisning må inn i lærerutdanningene for å forbedre kvaliteten på dagens seksualitetsundervisning i skolen (Sex og samfunn, 2022). Vi anbefaler at alle lærerutdanninger sørger for at studentene får nødvendig kunnskap og ferdigheter knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning.

### **2: Helhetlig seksualitetsundervisning må inn i rammeplanen for lærerutdanningene**

Over 98 % av lærerstudentene vi har spurt i prosjektet mener at alle som skal bli lærere trenger kompetanse i helhetlig seksualitetsundervisning, uansett hvilke fag eller trinn de skal undervise. Av de lærerstudentene som ikke var med på undervisningen i prosjektet, var det få som hadde hatt noe om seksualitet på sine utdanninger. Da vi startet prosjektet i 2020, var det kun et fåtall av de lærerutdanningene som nå gir studentene kompetanse i helhetlig seksualitetsundervisning som hadde

noe om tematikken fra før, utover varierende tematikk knyttet til seksuelle overgrep.

I en kronikk viser fem forskere til at ny forskning tyder på at høyere utdanning, skole og barnehage ikke i tilstrekkelig grad klarer å leve opp til myndighetenes krav, og «befolkningens behov for å bli møtt av kunnskapsrike og åpne profesjonsutdannede fagpersoner innen seksuell helse og reproduktiv helse og rettigheter» (Svendsen et al., 2023). Ifølge Svendsen og Furunes sin rapport (2022), førte det at seksuelle overgrep kom inn i rammeplanen for lærerutdanningene i 2016 til at nettopp denne tematikken ble inkludert i utdanningene. De påpeker at det i dag er stor avstand mellom kravene i skolens styringsdokumenter og styringsdokumentene for lærerutdanningene for hvordan helhetlig seksualitetsundervisning skal behandles (Svendsen & Furunes, 2022). Med andre ord er rammeplanene for lærerutdanningene i lite samsvar med den kompetansen og de ferdighetene studentene vil trenge når de skal ut i skolen. Vi anbefaler derfor at «helhetlig seksualitetsundervisning» som begrep kommer inn i rammeplanene for lærerutdanningene.

### **3: Utdanningsmyndighetene må sørge for at studiestedene har kompetansen og ressursene de trenger**

Som vist ønsker studentene at undervisningen deres knyttet til helhetlig seksualitetsundervisning skal gå over flere år og også inngå i deres undervisningsfag. En forutsetning for at dette skal kunne skje i praksis, er at lærerutdannerne har riktig kompetanse til å gjennomføre denne undervisningen. Svendsen og Furunes (2022) fant at de ansatte på lærerutdanningene var tydelige på at kompetanseheving fordrer ressurser, og at det er behov for økt tilrettelegging for tverrfaglig samarbeid i grunnskolelærerutdanningene. De trenger et kompetanseløft som bør innrettes mot helhetlig seksualitetsundervisning (Svendsen & Furunes, 2022). Utdanningsmyndighetene bør sørge for at studiestedene får de ressursene de trenger til et kompetanseløft.

I løpet av årene 2020-2022 har cirka 3000 lærerstudenter fått kompetanse i helhetlig seksualitetsundervisning, som ikke ville fått det uten vårt prosjekt. Det er likevel fortsatt mange lærerstudenter som ikke får kompetansen de trenger i seksualitetsundervisning. De ansatte på studiestedene vi har undervist på engasjerer seg nå i tematikken, men har behov for ressurser til både kompetanseheving og undervisning for å kunne videreføre seksualitetsundervisning som tema på egen hånd uten prosjektet. Helsedirektoratet har finansiert prosjektet i forbindelse med strategi for seksuell helse (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017) og oppfølging av seksualitetsundervisning i skolen. Dette er prosjektmidler som må søkes om årlig, og prosjektet har i alle år hatt fare for å miste videre finansiering. Det er et stort gap mellom intensjonene for helhetlig seksualitetsundervisning i skolens læreplaner og hva som undervises på lærerutdanningene. Vi anbefaler at Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet sørger for at studiestedene har nødvendig kompetanse og ressursene de trenger til å gi sine lærerstudenter nødvendig handlingskompetanse i helhetlig seksualitetsundervisning.

# LITTERATUR

- Helse- og omsorgsdepartementet (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022)*.
- Hind, R. (2018). *Evaluering av undervisning om seksualitet i grunnskolen. Rapport. Kantar TNS*.
- Sex og samfunn (2022). *Seksualitetsundervisning i skolen. En kartlegging av elevers og læreres erfaringer og ønsker. Rapport*.
- Støle-Nilsen, M. (2022). *Helhetlig seksualitetsundervisning i skolen. En innføring for lærerstudenter*. Universitetsforlaget.
- Svendsen, S. H. B. (2022). *Hva vil foreldrene si? Kjærlighetens pedagogikk som alternativ til bekymring i undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold*. Bokkapittel fra Goldschmidt-Gjerløw, B., Eriksen, K. G. & Jore, M. K. (red.) (2022) *Kontroversielle, emosjonelle og sensitive tema i skolen*. Universitetsforlaget.
- Svendsen, S. H. B & Furunes, M. (2022). *Mulighetsrom for seksualitetsundervisning i lærerutdanningene. En evaluering av kompetansebehov og mulige tiltak*. Rapport. NTNU. Tilgjengelig fra: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/3030540>
- Svendsen, S. H. B, Josefsson, K. A., Solberg, A. S., Sætra, H. S. & Furunes, M. G. (2023). *Utdanningene svikter i arbeidet med seksuell og reprodktiv helse og rettigheter*. Nettartikkel. Tilgjengelig fra: <https://forskersonen.no/barn-og-ungdom-kronikk-meninger/utdanningene-svikter-i-arbeidet-med-seksuell-og-reprodktiv-helse-og-rettigheter/2142695>
- UNESCO (2018). *Revidert veileder for seksualitetsundervisning*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002607/260770e.pdf>



«Vi må bli trygge på det.  
Seksualitetsundervisning er preget av usikkerhet. Det er annerledes enn andre temaer, for å kunne gi en god undervisning. Du må tørre å stå i undervisning, kunne svare på det og håndtere spørsmål som kommer. Viktig å være godt rustet til skolehverdagen.»

Grunnskolelærerstudent 4, fjerde år



Redd Barna

reddbarna.no